

ข) เปลี่ยนแปลงกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาภาคบังคับ โดยกำหนดอายุการเข้าเรียนให้ยืดหยุ่น และให้แต่ละท้องถิ่นกำหนดอายุที่จะบังคับเกณฑ์ตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและพัฒนาการของเด็ก

ค) แก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาภาคบังคับ โดยระบุให้รัฐรับภาระจัดการศึกษาระดับนี้ โดยสมบูรณ์ในเวลาอันสมควร

4.2.2 การแก้ไขปัญหาความไม่เสมอภาคในเรื่องคุณภาพของการศึกษา

1) หลักการ

ก) ในท้องถิ่นที่การคมนาคมสะดวก ควรรวมโรงเรียนขนาดเล็กให้เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ เพื่อประหยัดทางด้านทรัพยากร บุคลากร และอุปกรณ์การศึกษา รวมทั้งจะช่วยแก้ปัญหาในเรื่องการจัดอัตราครูต่อนักเรียนให้เสมอภาคกันยิ่งขึ้น

ความเสมอภาคทางการศึกษา

ข) ปรับปรุงวิธีการวัดผลการศึกษา โดยให้โรงเรียนรับผิดชอบจัดการวัดผลเอง เพื่อให้ครูใช้การวัดผลเป็นเครื่องมือในการปรับปรุงการเรียนการสอนได้ดียิ่งขึ้น และควรให้เด็กในระดับนี้เลื่อนชั้นโดยอัตโนมัติ แต่จะต้องให้คณะกรรมการศึกษาจังหวัด ทำการประเมินมาตรฐาน เพื่อตรวจสอบคุณภาพของโรงเรียน

ค) ควรกระจายครูที่มีวุฒิให้ไปอยู่ในโรงเรียนต่าง ๆ ในอัตราเท่าเทียมกัน และเปิดโอกาสแก่ครูเหล่านี้มีโอกาสเลื่อนเงินเดือนเท่าเทียมด้วย เพื่อให้คุณภาพของโรงเรียนของชนบทดีขึ้น

ง) โรงเรียนควรจัดให้มีโครงการอาหารกลางวัน โดยการสนับสนุนของคณะกรรมการการศึกษาจังหวัด และด้วยความร่วมมือของประชาชน และให้ความอนุเคราะห์แก่เด็กยากจน เพื่อให้เด็กยากจนได้มีโอกาสเรียนได้ปกติ

จ) รัฐต้องจัดให้โรงเรียนมีอุปกรณ์การเรียนให้ครบ ในการสร้างโรงเรียนจะต้องจัดอาคารเรียนให้มีมาตรฐาน และเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น มีพื้นที่เพียงพอแก่นักเรียนและมีที่เก็บอุปกรณ์การเรียนการสอนอย่างพอเพียง ทั้งนี้ เพื่อมิให้การขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนการสอนเป็นอุปสรรคต่อการเรียนของเด็ก

ฉ) ส่งเสริมให้คณะกรรมการการศึกษาจังหวัดได้พัฒนาหลักสูตร และแบบเรียนให้เหมาะสมกับท้องถิ่น และความสนใจของเด็ก ยกเว้นเรื่องที่เป็นนโยบายของรัฐ ทั้งนี้ เพื่อให้การเรียนการสอนสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและความสนใจของเด็ก

ช) ปรับปรุงวิธีการจัดสรรงบประมาณอุดหนุน โดยยึดหลักว่าท้องถิ่นใดขาดแคลนมาก รัฐบาลกลางควรจ่ายเงินอุดหนุนเพิ่มมากขึ้น ท้องถิ่นใดมีรายได้ของตนเองมากรัฐบาลควรลดเงิน

อุดหนุนลงบ้าง ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษาให้กว้างขึ้น ลดช่องว่างอันเกิดจากวิธีการจัดสรรงบประมาณลง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและความเสมอภาคในการศึกษามากยิ่งขึ้น

2) วิธีการ

การจะแก้ไขความไม่เสมอภาคเป็นไปตามหลักการทั้ง 7 ประการข้างต้น อาจจะทำได้โดย

ก) ทดลองให้บางท้องที่จัดรวมโรงเรียนขนาดเล็ก และให้การบริหารโรงเรียนอยู่ในความรับผิดชอบของท้องถิ่น

ข) แก้ไขพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2478 มาตรา 18 ให้มอบอำนาจการวัดผลการเรียนชั้นตัวประโยคไปเป็นหน้าที่ของโรงเรียน และให้คณะกรรมการการศึกษาจังหวัดพิจารณาอนุญาตโรงเรียนที่อยู่ในชั้นมาตรฐานให้มีการเลื่อนชั้นโดยอัตโนมัติ การแก้ไขกฎหมายนี้ควรจัดทำภายในปีการศึกษา 2519 และเริ่มใช้ระเบียบการวัดผลใหม่ในปีการศึกษา 2520

ค) คณะกรรมการศึกษาจังหวัด จัดโครงการส่งเสริมให้ครูที่มีวุฒิไปทำงานในชนบท การส่งเสริมอาจเป็นทั้งในด้านการเงิน ความสะดวก และด้านกำลังใจ ตลอดจนการเลื่อนวิทยฐานะรวมทั้งการพิจารณาแก้ไขกฎ ก.พ. และระเบียบการเลื่อนตำแหน่งด้วยนอกจากนั้นก็อาจใช้วิธีกำหนดอัตราค่าจ้าง และสัดส่วนของวุฒิกูในโรงเรียนต่าง ๆ ให้เหมาะสมการดำเนินการเรื่องนี้ควรบรรจุในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติที่ 4 ในขั้นต่อไป จำต้องปรับปรุงระบบการบริหารงานบุคคลทั้งหมด

ง) จัดอาหารกลางวันในโรงเรียน โดยอาจร่วมมือกับชุมชนครูกับผู้ปกครอง (ถ้ามี) สำหรับโรงเรียนที่อยู่ในบริเวณวัดอาจหาทางร่วมมือกับวัดก็ได้ โครงการที่จัดทำนี้จะต้องไม่มุ่งหวังกำไรจากเด็ก

จ) ปรับปรุงวิธีการใช้เงินงบประมาณ เพื่อการจัดซื้อหนังสือและอุปกรณ์การศึกษาให้ตรงกับความต้องการของท้องถิ่น เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด

ฉ) รัฐควรร่วมมือกับท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตร และหนังสือเรียนในขั้นแรกอาจกำหนดให้สำนักงานการศึกษาเขตเป็นศูนย์พัฒนาดังกล่าว โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์ของนักวิชาการในเขตนั่น สิ่งที่สำคัญ คือ ควรพิจารณาจัดโครงสร้างและอัตราค่าจ้างของสำนักงานการศึกษาเขตให้สามารถให้ความช่วยเหลือท้องถิ่นในด้านนี้ได้จริงจัง

ช) วิธีการที่จะทำให้การจัดสรรงบประมาณการศึกษา เป็นไปอย่างเสมอภาคนั้น จำเป็นต้องอาศัยสถิติข้อมูลที่ถูกต้อง ดังนั้นจึงต้องสนับสนุนให้คณะกรรมการการศึกษาจังหวัดเก็บสถิติอย่างถูกต้อง ซึ่งในการนี้ จะต้องจัดการอบรมวิธีการเก็บสถิติการศึกษาแก่ข้าราชการในส่วนท้องถิ่นให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการเก็บสถิติทางการศึกษาและให้ทราบว่าสถิติที่ควรเก็บมีอะไรบ้าง จากนั้น

หน่วยงานที่ทำหน้าที่ทางการศึกษา จึงนำข้อมูลที่เกิดขึ้นได้มาใช้เป็นประโยชน์ในการจัดงบประมาณอุดหนุนแก่แต่ละท้องถิ่นต่อไป

5. ความเสมอภาคในโอกาสศึกษาระดับมัธยมศึกษา

5.1 สภาพปัจจุบันและปัญหา

ความแตกต่างในโอกาสที่จะเข้าศึกษา

5.1.1 การศึกษาระดับมัธยมเป็นการศึกษาที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ ดังนั้น ความเสมอภาคในการศึกษาระดับนี้จึงเป็นความเสมอภาค ในโอกาสที่จะได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน แต่ข้อเท็จจริงปรากฏว่า คนในชนบทยังมีโอกาสที่จะเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนมัธยมศึกษาน้อยกว่าที่ควรมาก ทั้งนี้เพราะโรงเรียนระดับนี้ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในส่วนกลาง และในตัวเมืองที่มีชุมชนหนาแน่น จึงปรากฏว่าเด็กในชนบทห่างไกลที่มีฐานะไม่ค่อยดี มีโอกาสเรียนต่อน้อย นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะดี และอยู่ในเมือง และในจำนวนนักเรียนมัธยมศึกษานี้ ปรากฏว่า ผู้ที่อยู่ในส่วนกลางมีโอกาสได้รับการศึกษามากที่สุด กล่าวคือ มีจำนวนร้อยละ 5 : 11 ของประชากร ในขณะที่กำแพงเพชรมีเพียงร้อยละ 0.58 ของประชากร เท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันในโอกาสที่จะได้รับการศึกษาอย่างยิ่ง

ปัญหาเกี่ยวกับโรงเรียนราษฎร์

5.1.2 การที่รัฐเปิดโอกาสให้เอกชนจัดการศึกษาระดับนี้ ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการเรียกเก็บเงินเกินค่าจากผู้ปกครอง และปัญหาการจ่ายเงินเดือนครูต่ำกว่าวุฒิ เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดความแตกต่างในฐานะของโรงเรียนตามจำนวนเงินเกินค่าที่ได้รับ ก่อให้เกิดการแบ่งชั้นของนักเรียนตามฐานะของโรงเรียน และจำกัดโอกาสของผู้มีฐานะยากจนที่จะเข้าเรียนในโรงเรียนที่มีฐานะดี ส่วนปัญหาการจ่ายเงินเดือนครูต่ำกว่าวุฒินี้ ก่อให้เกิดความแตกต่างในฐานะครู ทั้งในระหว่างครูโรงเรียนราษฎร์ด้วยกัน และระหว่างครูโรงเรียนราษฎร์กับครูโรงเรียนรัฐบาล อันส่งผลให้คุณภาพของการศึกษาแตกต่างกัน และทำให้เด็กที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับนี้ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพแตกต่างกันไปด้วย

ปัญหาเกี่ยวกับการสอบคัดเลือก

5.1.3 การคัดเลือกนักเรียนเข้าเรียนในระดับมัศึกษานั้น ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคในโอกาสที่จะรับการศึกษามากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคัดเลือกโดยวิธีสอบ ซึ่งอาศัยความรู้เกี่ยวกับวิชาสามัญ มีผลทำให้ผู้สอบคัดเลือกได้ส่วนใหญ่เป็นผู้มาจากครอบครัวผู้มีฐานะดี เพราะโอกาส

ศึกษา และได้รับประสบการณ์เพิ่มเติมจากครอบครัวมากกว่าเด็กที่มีฐานะยากจน นอกจากนี้ความรู้พื้นฐานที่ได้รับจากโรงเรียนประถมศึกษาที่มีคุณภาพดีกว่าทำให้เด็กจากครอบครัวที่มีฐานะดี มีโอกาสสอบคัดเลือกเข้าเรียนโรงเรียนรัฐบาล ในระดับมัธยมศึกษา มากกว่าเด็กจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน และเด็กฐานะยากจนเหล่านี้ เมื่อสอบคัดเลือกเข้าโรงเรียนรัฐบาลไม่ได้แล้ว หากประสงค์จะเรียนต่อจริง ๆ ก็ต้องเข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาล ซึ่งเก็บค่าเล่าเรียนสูงกว่า แต่มีคุณภาพของการศึกษาคิดว่าโรงเรียนราษฎร์ ส่วนเด็กจากครอบครัวที่ยากจนต้องไปเรียนโรงเรียนราษฎร์ ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายมากกว่า และได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพด้อยกว่าเด็กจากครอบครัวที่มีฐานะดี อนึ่ง ระบบการสอบคัดเลือกโดยยี่วิชาสามัญเป็นหลักได้ทำลายวิธีการจัดโรงเรียนมัธยมแบบประสม เพราะโรงเรียนแบบนี้เป่าหมายเพื่อจะให้การศึกษาอบรมให้สอดคล้องกับความถนัดของแต่ละคนอันมีอยู่ต่าง ๆ กัน การสอบคัดเลือกแต่วิชาสามัญจึงเป็นการคัดแต่เด็กที่สนใจและถนัดที่จะไปเรียนทางวิชาการ การสอบวิธีนี้เป็น การไม่ให้โอกาสแก่เด็กที่มีความถนัดด้านต่าง ๆ เข้าเรียน โดยเป็นธรรม

ความแตกต่างในฐานะและคุณภาพของ โรงเรียนรัฐบาล

5.1.4 ในฐานะของโรงเรียนรัฐบาลก็มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ โรงเรียนที่ดำรงมานานมีชื่อเสียงและมีคุณภาพดี ตลอดจนได้รับการสนับสนุนทั้งจากรัฐบาลและเอกชนมากกว่าโรงเรียนที่เพิ่งตั้งใหม่ และโรงเรียนในส่วนกลางจะมีคุณภาพดีกว่าโรงเรียนในส่วนภูมิภาค และโดยทั่วไปโรงเรียนในตัวเมืองจะมีคุณภาพดีกว่าโรงเรียนในชนบท ทั้งนี้พิจารณาได้จากอัตราส่วนวุฒิครู วัสดุอุปกรณ์การสอน ตลอดจนความสนับสนุนจากรัฐบาล ทำให้ประชาชนต่างก็หาช่องทางที่จะให้บุตรหลานของตนเข้าโรงเรียนที่มีคุณภาพค่อนข้างดีและพยายามใช้อภิสิทธิ์ต่าง ๆ เท่าที่จะทำได้ ซึ่งในที่สุดผู้มีฐานะดีจะมีโอกาสมากกว่าผู้มีฐานะยากจน ผู้อยู่ในเมืองจะมีโอกาสดีกว่าผู้ที่อยู่ในชนบท อันมีผลทำให้ผู้มีความรู้ความสามารถอพยพมาอยู่ในตัวเมือง หรืออพยพมาอยู่ในกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับเมืองใหญ่เอง การจัดตั้งโรงเรียนรัฐบาลในท้องที่ต่าง ๆ ก็แสดงให้เห็นความไม่เสมอภาคอย่างยิ่ง กล่าวคือ มิได้คำนึงถึงจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นในแต่ละท้องที่เลย เช่น ในเขตอำเภอพระนคร ซึ่งนับวันจะมีประชากรลดลง แต่กลับมีโรงเรียนรัฐบาลเป็นจำนวนมาก ตรงกันข้ามกับเขตอำเภอพญาไท บางกะปิ ซึ่งนับวันจะมีประชากรเพิ่มขึ้น แต่กลับมีโรงเรียนรัฐบาลจำนวนน้อย มีโรงเรียนราษฎร์มาก ลักษณะเช่นนี้ ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ทั้งยังให้มีนักเรียนเป็นจำนวนมาก ไม่มีโอกาสได้เรียนในโรงเรียนรัฐบาลที่อยู่ใกล้บ้าน ต้องสูญเปล่า ทั้งเวลาในการเดินทาง เงินค่าโดยสาร ตามมาด้วยปัญหาการจราจรติดขัดอีกด้วย

หลักสูตรจำกัดโอกาสทางการศึกษาของเด็กในชนบท

5.1.5 เกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษา ปรากฏว่า ทั้งทางด้านสายสามัญและสายอาชีพต่างเน้นความรู้ทางด้านเนื้อหาวิชาเป็นสำคัญ ลักษณะหลักสูตรไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนตามความถนัดและความสนใจของตน ทั้งเนื้อหาวิชาที่เรียนไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่กำหนดมาจากส่วนกลาง และเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับคนในตัวเมือง ที่จะเรียนต่อชั้นอุดมศึกษามากกว่า ดังนั้น เด็กในตัวเมืองจึงได้มีโอกาสทางการศึกษามากกว่าเด็กในชนบท และมีผลทำให้แรงจูงใจในการศึกษาของเด็กในชนบทลดลง นอกจากนี้ การที่หลักสูตรไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนตามความถนัดนั้น มีผลทำให้โอกาสของเด็กที่จะได้พัฒนาความถนัดและความสนใจมีน้อยลง ทั้งยังทำให้เด็กซึ่งมีความถนัดและความสนใจอย่างหนึ่ง ต้องไปเรียนในสิ่งที่ตนมีความถนัดหรือสนใจน้อย หรือไม่มีเลย เพราะโรงเรียนมิได้เปิดสอนหรือเปิดโอกาสให้เรียนในสิ่งที่ตนถนัดและสนใจ ดังนั้น จึงลดแรงจูงใจในการศึกษาลง นับเป็นการสกัดกั้นโอกาสของเด็กที่จะพัฒนาความถนัดและความสนใจของตนเองอย่างยิ่ง

ระบบการวัดผลเป็นการสกัดวิถีทางและโอกาสทางการศึกษาของเด็ก

5.1.6 ระบบการวัดผลปัจจุบัน ซึ่งเป็นวิธีสอบไล่ปลายปี และความรู้ในเนื้อหาวิชาเป็นสำคัญนั้น นับว่ามีส่วนอย่างสำคัญ ที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมและจำกัดโอกาสทางการศึกษาของเด็ก เพราะ ทำให้โรงเรียนและครูต้องเน้นการสอนในเนื้อหาวิชาแก่เด็กมากกว่าจะคำนึงถึงการพัฒนาเด็กไปตามความถนัดและความสนใจของแต่ละคน นอกจากนี้ การที่กำหนดให้การสอบในชั้นตัวประโยคต้องใช้ข้อสอบของกระทรวงศึกษาธิการหรือเขตการศึกษานั้น มีผลทำให้โรงเรียนจำนวนมากคนักเรียนเอาไว้มิให้ขึ้นไปเรียนชั้นตัวประโยค ทั้งนี้เพื่อให้การสอบในตัวประโยคได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ อันจะมีผลเป็นการสร้างชื่อเสียงให้แก่โรงเรียน ฉะนั้น การวัดผลโดยวิธีการเช่นนี้นับเป็นการสกัดวิถีทางและโอกาสทางการศึกษาของนักเรียนมากกว่าจะช่วยพัฒนาการเรียนของเด็กให้ไปตามความถนัดและความสนใจ

5.2 หลักการ

5.2.1 รัฐควรวางนโยบายขยายและปรับปรุงโรงเรียนมัธยมในต่างจังหวัดให้มีจำนวนมากขึ้น และมีคุณภาพดีขึ้น ทั้งนี้ ในสัดส่วนที่เสมอกันตามสภาพท้องถิ่น จังหวัดและเขตการศึกษา รวมทั้งสัดส่วนของผู้ที่จบประถมศึกษา เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าศึกษาโดยเสมอภาคกัน พร้อมทั้งเป็นการกระจายความเจริญไปสู่ท้องถิ่น และสกัดการอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองใหญ่

5.2.2 ขยายและส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียน การเรียนด้วยตนเอง โดยมีครูในท้องถิ่นทำหน้าที่ให้คำปรึกษา หรือสนับสนุนการศึกษาด้วยตนเองจากตำราที่จัดทำขึ้นเป็นพิเศษ เป็นต้น เพื่อ

ให้ผู้ที่มีได้ศึกษาต่อในโรงเรียนระดับมัธยมได้มีโอกาสศึกษาหาความเพิ่มเติม อันเป็นการยกระดับความรู้ของบุคคลในท้องถิ่นให้สูงขึ้น

5.2.3 กำหนดนโยบายและวางแผนเกี่ยวกับการมัธยมศึกษาใหม่ โดยเฉพาะนโยบายโรงเรียนราษฎร์ ควรกำหนดมาตรฐานการที่จัดตั้งโรงเรียน โดยให้โรงเรียนทั้งของรัฐและเอกชนมีค่าใช้จ่ายอยู่ในระดับเดียวกัน พร้อมกันนั้นก็จะต้องจัดสรรทุนให้แก่แก่นักเรียนที่ยากจน การศึกษาเอกชนเป็นไปในทางที่ไม่หวังผลกำไรเกินปกติ เพื่อให้โรงเรียนในระดับมัธยมทั้งของรัฐและเอกชนมีคุณภาพใกล้เคียงกันและเปิดโอกาสให้เด็กยากจนได้มีโอกาสเรียนมากขึ้น

5.2.4 การคัดเลือกเข้าเรียนต่อในระดับมัศึกษานั้น พิจารณารับนักเรียนที่อยู่ในเขตที่โรงเรียนจัดตั้งอยู่ก่อน ที่เหลือจึงรับนักเรียนนอกเขต หากจำนวนผู้สมัครเรียนเกินจำนวนที่นั่งที่มีอยู่ ให้ใช้วิธีการคัดเลือกหรือสอบคัดเลือกซึ่งวัดความถนัดและความสนใจในการเรียน ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสที่จะได้รับการคัดเลือกซึ่งวัดความถนัดและความสนใจในการเรียน ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสที่จะได้รับการคัดเลือกด้วยวิธีที่เป็นธรรมและถูกต้องตามสมรรถภาพของนักเรียน พร้อมกันนั้นก็เพื่อแก้ปัญหาความสูญเปล่าทั้งในด้านเวลาที่ใช้ในการเดินทาง ค่าโดยสารและปัญหาการจราจรติดขัด

5.2.5 ปรับปรุงวิธีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษา จัดหาทุนการศึกษาสำหรับผู้ยากไร้ และจัดหาวิธีการกระจายครูที่มีวุฒิไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ ตามสัดส่วนที่เหมาะสม ตามสภาพของท้องถิ่น และจำนวนนักเรียนที่จบประถมศึกษา เพื่อลดความแตกต่างในด้านการได้รับความสนับสนุนจากรัฐบาลและเพื่อให้คุณภาพของโรงเรียนในท้องที่ต่าง ๆ มีความใกล้เคียงกัน ไม่เหลื่อมล้ำกันมากนัก

5.2.6 ปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนตามความถนัดและความสนใจ เพื่อให้แต่ละท้องถิ่นสามารถจัดหลักสูตรการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของชุมชนตลอดจนความถนัดและความสนใจของเด็ก เพื่อให้เด็กในชนบทเกิดแรงจูงใจที่จะศึกษามากยิ่งขึ้น

5.2.7 กระจายอำนาจการวัดผลการเรียนไปให้โรงเรียน โดยจัดการวัดผลเป็นรายวิชาและการใช้แบบทดสอบมาตรฐานเป็นเครื่องตรวจสอบคุณภาพของการเรียนการสอน เพื่อให้การวัดผลเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการเรียนของเด็ก และการสอนของครู กับให้การจัดสอนเป็นไปในทางพัฒนาความถนัดและความสนใจของเด็กอย่างแท้จริง

5.3 วิธีการ

5.3.1 วางแผนจัดตั้งและปรับปรุงโรงเรียนมัธยมในชนบทให้ครบทุกอำเภอ และขยายไปที่ตำบลขนาดใหญ่ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 4 (2520 – 2524) พร้อมกันนั้น ก็จัดหาวิธีการกระจายครูที่มีวุฒิไปอยู่ในชนบทตามสัดส่วนที่เสมอภาคกัน

5.3.2 กระจายอำนาจบริหารมัธยมศึกษาไปให้แก่ท้องถิ่น ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 4 เพื่อให้ท้องถิ่นได้พิจารณาขยายโรงเรียน หรือทดลองจัดทำโรงเรียนมัธยมแบบพิเศษหรือจัดการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น โดยรัฐบาลให้ความสนับสนุนทางด้านวิชาการ เช่น การจัดทำตำราเรียนสำเร็จรูป เป็นต้น

5.3.3 กำหนดนโยบายระยะยาวเกี่ยวกับการมัธยมศึกษาและการจัดการศึกษาเอกชนไว้ ในพระราชบัญญัติหรือแผนการศึกษาแห่งชาติ พร้อมกับจัดวางโครงการควบคุมส่งเสริมสถานศึกษาเอกชนในระดับนี้ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ จัดวางโครงการกำหนดสัดส่วนของโรงเรียนรัฐบาลและเอกชนในท้องที่ต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความเสมอภาคระหว่างท้องถิ่น จังหวัด และเขตการศึกษานอกจากนั้น พิจารณากำหนดสัดส่วนค่าใช้จ่ายที่รัฐและผู้รับการศึกษาในระดับนี้ควรจะได้รับผิดชอบโครงการต่าง ๆ ดังกล่าว หากเป็นไปได้ควรจะบรรจุได้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 4

5.3.4 จัดแบ่งเขตโรงเรียนตามเมืองใหญ่ (Zoning) และตามท้องที่ต่าง ๆ โดยพิจารณาความเหมาะสมในลักษณะสภาพที่และระยะเวลาเดินทาง

5.3.5 ศึกษาวิธีการที่จะทำให้การจัดสรรงบประมาณเป็นไปโดยเหมาะสม และเป็นธรรม พร้อมทั้งจัดสรรทุนการศึกษาให้แก่ผู้ยากไร้ ซึ่งในการนี้ต้องอาศัยสถิติข้อมูลทางการศึกษาอย่างมาก จึงต้องวางโครงการอบรมวิธีเก็บสถิติและข้อมูลการศึกษาแก่ข้าราชการในท้องถิ่น พร้อมกันนั้นศึกษาหาสัดส่วนที่เหมาะสมของครูผู้มิ่วฉิตตามลักษณะสภาพของโรงเรียน ท้องถิ่น และเขตการศึกษา รวมทั้งตามจำนวนนักเรียนด้วย

5.3.6 การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาไปในท้องถิ่นมีอำนาจจัดหลักสูตรตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โดยรัฐควรให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ เช่น ช่วยพัฒนาหลักสูตรและจัดเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ให้เป็นไปตามลำดับชั้นของการเรียนรู้ เป็นต้น ช่วยปรับปรุงวิธีการตรวจสอบความถนัด ความสนใจ และวิธีการแนะแนวให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้นก็ปรับปรุงวิธีการตรวจเยี่ยมและการนิเทศการศึกษาด้วย ทั้งควรจัดการอบรมและจัดทำคู่มือแนะแนวทางปฏิบัติตามหลักสูตรแก่ครูประจำการ โดยทั่วถึงด้วย

5.3.7 แก่ไขระเบียบการวัดผลให้เป็นหน้าที่ของโรงเรียน พร้อมกันนั้นก็กระจายครูผู้มิ่วฉิตไปในโรงเรียนต่าง ๆ ตามสัดส่วนที่เหมาะสม รัฐควรให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ เช่น การจัดอบรมครูให้มีความรู้เกี่ยวกับการวัดผลและการพัฒนาการวัดผลรวมทั้งเร่งจัดทำแบบทดสอบมาตรฐานเพื่อวัดคุณภาพการเรียนการสอนของโรงเรียนต่าง ๆ ด้วย

6. ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ความเสมอภาคในระดับอุดมศึกษาเป็นความเสมอภาคในโอกาสที่จะได้รับการศึกษา เช่นเดียวกับระดับมัธยมศึกษา มิใช่การศึกษาขั้นมูลฐานภาคบังคับ

6.1 สภาพปัจจุบันและปัญหา

โอกาสเข้าศึกษาไม่เสมอภาคกัน

6.1.1 ผู้ที่เข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษานั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะดี คือมาจากครอบครัวข้าราชการและพ่อค้า เป็นต้น จากการสำรวจในปี 2515 ปรากฏว่าผู้ที่มาจากครอบครัวที่เป็นชาวไร่ชาวนามีเพียงร้อยละ 6 เท่านั้น และชาวไร่ชาวนาส่วนใหญ่อยู่ในชนบท ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่าโอกาสในการเข้าศึกษาระดับอุดมศึกษานั้นมีความแตกต่างกันมาก ระหว่างผู้ที่มีฐานะดีกับผู้ที่มีฐานะยากจน ผู้อยู่ในชนบทกับตัวเมือง และผู้อยู่ในต่างจังหวัดกับผู้อยู่ในกรุงเทพมหานคร

สาเหตุที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการศึกษาระดับนี้ ที่สำคัญมีผลมาจากการสอบคัดเลือกเข้าศึกษา เพราะการสอบคัดเลือกเน้นหนักความรู้ทางวิชาการ อันมีผลทำให้โรงเรียนมัธยมต้องเน้นหนักความรู้ในเนื้อหาวิชาตามด้วย นอกจากนี้ การที่หลักสูตรมัธยมศึกษาเน้นการเตรียมคนเพื่อเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษามีผลให้ผู้จบมัธยมศึกษา เกือบทั้งหมดมุ่งเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา ในขณะที่สถาบันอุดมศึกษาสามารถรับได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นจึงได้ใช้วิธีการสอบคัดเลือกเพื่อคัดเอาแต่คนได้คะแนนสูง ซึ่งส่วนใหญ่มาจากโรงเรียนที่มีครูที่มีวุฒิ มีอุปกรณ์การสอนสมบูรณ์ และส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร หรือในตัวเมือง ซึ่งผู้เรียนมาจากครอบครัวผู้มีฐานะดีกว่า และแม้จะมีมหาวิทยาลัยจัดตั้งอยู่ในต่างจังหวัด แต่สถาบันอุดมศึกษาเหล่านั้น ก็ใช้วิธีสอบคัดเลือกแบบรวม ฉะนั้น โอกาสที่จะเข้าเรียนของชาวชนบทหรือผู้ที่มีฐานะยากจนจึงมีอยู่น้อย ดังปรากฏในผลการสำรวจที่อ้างถึง คนส่วนน้อยเท่านั้นที่มีโอกาสศึกษา

6.1.2 การจัดสถาบันอุดมศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จัดให้แก่คนส่วนน้อยที่สอบคัดเลือกเข้าเรียนได้เท่านั้น มีการจัดบริการการศึกษาให้แก่บุคคลทั่วไปน้อยมาก ทั้ง ๆ ที่เป็นสถาบันการศึกษาของรัฐและตั้งขึ้นด้วยภาษีของประชาชน

สถาบันอุดมศึกษาให้บริการแก่ท้องถิ่นน้อย

6.1.3 การที่สถาบันอุดมศึกษาใช้วิธีการสอบคัดเลือกโดยทั่วไปนั้นยังไม่เป็นธรรมต่อประชาชนในท้องถิ่นที่สถาบันนั้นตั้งอยู่ ทั้งนี้เพราะมหาวิทยาลัยเปิดโอกาสให้คนจากกรุงเทพฯ และที่อื่น ๆ ไปสอบคัดเลือกด้วย อันมีผลทำให้คนในท้องถิ่นสอบคัดเลือกสู้ไม่ได้ เนื่องจากคุณภาพการศึกษาใน

ท้องถิ่นค้อยกว่า ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาจึงยังไม่มีส่วนช่วยสร้างคนมีความรู้ให้ท้องถิ่นที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่นัก โอกาสที่เด็กในท้องถิ่นจะได้เข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษาจึงมีน้อยอยู่เช่นเดิม

6.2 หลักการ

6.2.1 รัฐควรจะกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบุดังวิธีการจัดตั้งว่าจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพเศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนความต้องการกำลังคนในสาขาและระดับต่าง ๆ ทั้งของประเทศและท้องถิ่นที่จะจัดตั้ง นอกจากนั้น จะต้องคำนึงสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างท้องถิ่น จังหวัด และเขตการศึกษาด้วย กับจะต้องระบุน้ำที่และบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาให้เห็นเรื่องการบริหารชุมชนที่ตั้งอยู่มากยิ่งขึ้น เช่น การจัดบริการการศึกษาพิเศษสำหรับบุคคลในท้องถิ่นหรือการส่งนิสิตนักศึกษาไปร่วมพัฒนาชนบท เป็นต้น

6.2.2 ในระยะยาว ควรให้สถาบันอุดมศึกษาเก็บค่าเล่าเรียนให้สูงขึ้นเพื่อลดภาระของรัฐสูงในเวลาเดียวกัน ให้มหาวิทยาลัยจัดการช่วยเหลือนิสิตนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การให้กู้ยืม การให้ทุน การหางานให้ทำ เป็นต้น

6.2.3 รัฐควรกำหนดให้ท้องถิ่นร่วมกับมหาวิทยาลัย กำหนดสัดส่วนการเข้าเรียนระดับอุดมศึกษาแก่โรงเรียนมัธยมต่าง ๆ ตามความเหมาะสมและควรเลิกใช้ระบบสอบคัดเลือกที่กระทำอยู่ในปัจจุบัน แต่ควรให้มหาวิทยาลัยมีคณะกรรมการพิจารณารับสมัครเข้าเรียน โดยพิจารณาตามระดับความสามารถ ซึ่งอาจดูได้จากคะแนนรวมและคะแนนรายวิชา จากโรงเรียนตลอดจนผลการสอบด้วยข้อสอบมาตรฐาน (Scholastic Aptitude Tests)

6.3 วิธีการ

6.3.1 ทำการสำรวจความต้องการการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น รวมทั้งการสำรวจสภาพเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศของท้องถิ่นว่าจะสามารถให้ความสนับสนุนสถาบันอุดมศึกษามากน้อยเพียงใดและสถาบันอุดมศึกษาที่จะจัดตั้งขึ้นใหม่นั้น ควรจัดตั้งขึ้นที่ใดและเมื่อใด น้ำที่และบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาควรจะเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อนำไปกำหนดเป็นนโยบายอุดมศึกษาของชาติ ต่อไป

6.3.2 รัฐควรศึกษาหาสัดส่วนที่เหมาะสมว่า ในแต่ละสาขาวิชานั้นผู้เรียนและรัฐควรจะได้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการศึกษาฝ่ายละเท่าใด พร้อมกันนั้น ก็ศึกษาหาวิชาการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ให้มีโอกาสได้ศึกษาระดับนี้ด้วย

6.3.3 รัฐควรกระจายครูผู้มีความรู้ไปยังโรงเรียนต่าง ๆ ให้ท้องถิ่นมากขึ้น โดยสร้างแรงจูงใจและให้สวัสดิการดีขึ้น พร้อมทั้งให้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการคัดเลือกเด็กเข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษาที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่น

7. ความเสมอภาคในโอกาสที่จะรับการศึกษานอกโรงเรียน

7.1 สภาพปัจจุบันและปัญหา

ระบบการศึกษาไทยมุ่งเน้นให้การศึกษแก่เด็กในโรงเรียน

7.1.1 ในปัจจุบัน ระบบการศึกษาของไทยยังคงค่อนข้างจะคับแคบกล่าวคือ มุ่งเน้นหนักแต่การศึกษาในโรงเรียนเป็นสำคัญคนที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาหรือจบการศึกษาระดับหนึ่งระดับใดแล้วมิได้เรียนต่อ มีโอกาสได้รับการศึกษาอบรมเพิ่มเติมน้อยมาก และระบบการศึกษาในโรงเรียนนั้นเปิดโอกาสให้ผู้อยู่นอกระบบโรงเรียนได้มีโอกาสเข้าเรียนต่อน้อยมาก ลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างผู้ที่อยู่ในโรงเรียน กับผู้ที่มิได้มีโอกาสศึกษามาก ดูประหนึ่งว่า ผู้พลาดโอกาสเข้ารับการศึกษาในระดับหนึ่งระดับใดแล้ว จะต้องพลาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษาตลอดชีวิตนับว่าไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง

ประชากรศึกษาอยู่ในโรงเรียนมีน้อย

7.1.2 จากการประมาณการคาดว่าในปี 2517 มีประชากรทั้งสิ้น 41 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นประชากรอายุ 7 – 24 ปี ซึ่งควรจะอยู่ในโรงเรียนประมาณ 16.48 ล้านคน แต่มีประชากรที่อยู่ในโรงเรียนจริงๆ ประมาณ 7 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 40 เท่านั้น ซึ่งนับว่าสัดส่วนแตกต่างกันมาก และหากจะถือว่าการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นตลอดชีวิตแล้ว สัดส่วนประชากรในโรงเรียนกับประชากรโดยทั่วไป จะมีความแตกต่างกันมากจนเปรียบเทียบกันไม่ได้ และหากอัตราส่วนการเพิ่มขึ้นของประชากรยังคงเป็นในระดับที่เป็นอยู่ในปัจจุบันแล้ว โอกาสที่จะจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนให้แก่ประชากรที่เพิ่มขึ้น โดยทั่วถึงกัน จึงเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากหากไม่เปลี่ยนวิธีการในการจัดการศึกษาใหม่ ฉะนั้น การให้การศึกษานอกโรงเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญ แต่เท่าที่เป็นอยู่รัฐยังให้ความสำคัญแก่การศึกษานอกโรงเรียนน้อยเกินไป ทั้ง ๆ ที่มีประชากรที่รอรับการศึกษานี้มีมากกว่า

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนมีความไม่เสมอภาค

7.1.3 เกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ที่จัดอยู่ในปัจจุบันนี้ปรากฏว่าก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคระหว่างชาวชนบทกับชาวเมือง กล่าวคือ การให้การศึกษานอกโรงเรียน มักจะทำอยู่ในตัวเมืองมากกว่าในเขตชนบท ฉะนั้น ชาวเมืองจึงมีโอกาที่จะได้รับการศึกษานอกโรงเรียนมากกว่าชนบทนั้น ๆ ที่ชาวชนบทควรจะเป็นผู้ที่ควรจะได้รับการศึกษามากกว่า เพราะเป็นผู้ที่อยู่ในสภาพที่ด้อยกว่าชาวเมืองเกือบจะทุกวิถีทาง

7.2 หลักการ

7.2.1 รัฐควรให้ความสำคัญแก่การศึกษานอกโรงเรียนด้วยการระดมทรัพยากร เพื่อขยายการศึกษานอกโรงเรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยคำนึงถึงผู้ที่ต้องการจะได้รับการศึกษาแต่ฐานะยากจนก่อน ทั้งนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชากรได้รับการศึกษามากขึ้น และเพื่อเป็นการปรับปรุงคุณภาพและคุณค่าของชีวิตของผู้ที่ได้รับการศึกษาน้อยหรือไม่เคยได้รับการศึกษาเลย

7.2.2 รัฐควรกำหนดนโยบาย เกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนให้เป็นการแน่นอนว่าจะจัดการศึกษานอกโรงเรียนอย่างไร จะเร่งรัดจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้เป็นประโยชน์แก่ชนบทได้ในแง่ใด หน่วยงานใดรับผิดชอบชนิดใดบ้าง เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบจัดการศึกษานอกโรงเรียน ดำเนินการไปอย่างประสานงานกัน และเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพและมีสัดส่วนเสมอกันระหว่างชุมชนและชนบทยิ่งขึ้น

7.3 วิธีการ

7.3.1 กำหนดโครงการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 4 โดยเน้นความสำคัญไม่ต่ำกว่าการศึกษาในโรงเรียน และเน้นให้มีความเสมอภาคกันในความสนับสนุนการศึกษานอกโรงเรียนในชนบทและในเมือง พร้อมกันนั้นก็ศึกษาหาวิธีการใช้สื่อมวลชนให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้มากยิ่งขึ้น

7.3.2 รัฐควรดำเนินงานจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามข้อเสนอแนะของการสัมมนาการศึกษานอกโรงเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการจัดขึ้น โดยเฉพาะในส่วนที่จัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติ ทำหน้าที่วางแผนงาน วางนโยบายและประสานงานการศึกษานอกโรงเรียน และจะต้องเน้นการจัดการศึกษาเพื่อชาวชนบทในสัดส่วนที่ไม่ต่ำกว่าคนในเมือง

8. ความเสมอภาคในโอกาสที่จะศึกษาต่อในระดับสูง

8.1 สภาพปัจจุบันและปัญหา

ความไม่เสมอภาคจากการเลือกเด็กประถมศึกษาดอนดิน

8.1.1 แม้ว่าการศึกษาค่าบังคับจะเป็นสิทธิที่ทุกคนควรจะได้เรียนก็ตาม แต่โรงเรียนบางแห่ง บางสังกัด ยังใช้วิธีการคัดเลือกเด็กเข้าเรียนโดยทดสอบ การกระทำเช่นนี้เป็นการไม่ให้ความเสมอภาคในโอกาสศึกษาตั้งแต่ต้น เพราะเด็กจากครอบครัวที่ยากจนจะขาดความพร้อม ขาดประสบการณ์ที่จะได้รับจากครอบครัว หรือเด็กที่มีปัญหาทางร่างกายและจิตใจบางอย่างจะพลาดโอกาส นอกจากนั้นการเปิดโอกาสให้เอกชนร่วมจัดการศึกษาในระดับบังคับด้วย ทำให้มีการคัดเลือกนักเรียนเข้าเรียนตามอัตราเงินกินเปล่าที่จะสามารถเสียได้ และบางแห่งยังเพิ่มการทดสอบความรู้เสียอีกด้วย วิธีการคัดเลือกเช่นนี้ผลทำให้เด็กที่มาจากครอบครัวยากจนเสียเปรียบเป็นอย่างยิ่ง

8.1.2 การที่โรงเรียนประถมศึกษาของรัฐมีคุณภาพแตกต่างกัน กล่าวคือ โรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยครู และโรงเรียนของกรมสามัญศึกษา จะมีคุณภาพดีกว่าโรงเรียนเทศบาล และโรงเรียนประชาบาล สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ดังนั้น ผู้ปกครองจึงหวังจะให้เด็กของตนเข้าโรงเรียนที่มีคุณภาพดี ทำให้โรงเรียนต้องใช้วิธีการคัดเลือกโดยวิธีการคัดเลือกเข้าโดยใช้อภิสิทธิ์ต่าง ๆ อันที่ผลทำให้นักเรียนจากครอบครัวที่มีฐานะดีส่วนใหญ่ได้เข้าเรียนโรงเรียนสาธิตและโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ส่วนเด็กจากครอบครัวจากจนต้องไปเรียนโรงเรียนเทศบาลหรือโรงเรียนประชาบาล ซึ่งมีคุณภาพด้อยกว่า นับเป็นความไม่ยุติธรรม และเด็กที่เรียนโรงเรียนที่มีคุณภาพด้อยกว่าเหล่านี้ ยากนักจะแข่งขันเข้าเรียนในระดับประถมปลายในโรงเรียนสาธิต หรือโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาได้

การสอบคัดเลือกเข้ามัธยมก่อให้เกิดความไม่เสมอภาค

8.1.3 การคัดเลือกเด็กเข้าเรียนในระดับ ม.ศ. ต้น ใช้วิธีสอบคัดเลือกเช่นเดียวกันและการทดสอบก็เป็นความรู้ทางวิชาสามัญเป็นสำคัญ มิได้มีการวัดความถนัดและความสนใจและบุคลิกภาพรวม ทำให้เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะดีได้สอบคัดเลือกได้มากกว่า เพราะส่วนใหญ่ผ่านโรงเรียนในการทดสอบมากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวยากจน นอกจากนั้นการวัดความรู้ทางสามัญเพียงอย่างเดียว มีผลทำให้ตัดโอกาสที่จะพัฒนาเด็กที่มีความถนัดและความสนใจทางด้านอื่น นอกเหนือไปจากวิชาสามัญจึงนับได้ว่า วิธีการสอบคัดเลือกเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคในโอกาสที่จะเข้าศึกษาอย่างยิ่ง การสอบคัดเลือกโดยวิธีนี้ทำให้เด็กเก่งวิชาสามัญเท่านั้นมีโอกาสได้เรียนต่อ เด็กที่เก่งในด้านอื่น ๆ แต่อ่อนในวิชาสามัญจะต้องพลาดโอกาสในการศึกษาต่อตลอดไป และการสอบคัดเลือกเช่นนี้สกัดกั้นระบบโรงเรียนมัธยมแบบประสมให้เติบโตได้

สำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แม้ว่าจะแบ่งออกเป็นสายสามัญ สายอาชีพ และสายทั่วไปก็ตาม แต่การสอบคัดเลือกยังคงเน้นความรู้ในวิชาสามัญเช่นเดิม จึงมีผลทำให้เด็กจากครอบครัวผู้ที่มีฐานะดี สอบคัดเลือกเข้าศึกษาได้มากกว่าเด็กจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน ทั้งนี้เพราะมีพื้นฐานดีกว่านั่นเอง นอกจากนั้น การสอบคัดเลือกโดยวิธีนี้มีผลทำให้ผู้ที่มีความถนัดและความสนใจอย่างหนึ่งกลับสอบคัดเลือกได้เรียนสาขาที่ตนอาจจะมีความถนัด และความสนใจน้อย หรือไม่มีเลย อันเป็นการตัดโอกาสผู้ที่มีความถนัดและความสนใจที่จะศึกษาในสาขานั้น ดังจะเห็นได้จากนักเรียนจำนวนมิใช่น้อยที่จบจากโรงเรียนเกษตรกรรม แต่ไม่ได้ประกอบอาชีพทางด้านนี้ นับเป็นการสูญเสียเปล่าอย่างยิ่ง นอกจากนั้นยังมีผลทำให้นักเรียนจำนวนมากเรียนเพื่อไต่เต้าไปเรียนระดับสูง อันมีผลทำให้เกิดการแบ่งแยกมนุษย์ตามระดับปัญญาและสาขาวิชาที่เรียน ตลอดจนตามระดับการศึกษา

ความไม่เสมออันเกิดจากการสอบคัดเลือกเข้าสถาบันอุดมศึกษา

8.1.4 การสอบคัดเลือกเข้าสถาบันอุดมศึกษาอย่างซ้ำร้าย เพราะเน้นหนักในวิชาสามัญตามความต้องการอันดับแรกของมหาวิทยาลัย โดยมีได้คำนึงถึงความสามารถอื่น ๆ แต่อย่างใดทั้งสิ้น การสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยดังที่ปฏิบัติอยู่ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญที่ได้มีผลแต่เพียงคัดรอนความเสมอภาคเท่านั้น หากแต่มีผลต่อการยับยั้งขัดขวางมิให้การศึกษาในระดับมัธยมตลอดลงมาถึงประถม กระตักตัวเปลี่ยนแนวทางให้รับกับความต้องการอันแท้จริงของประชาชนได้เลย นอกจากนั้น ในตัวของมันเอง การสอบคัดเลือกในระดับนี้ยังใช้วิธีการสอบคัดเลือกรวม คือ มหาวิทยาลัยทั้งหลายสอบรวมกัน วิทยาลัยครูทั้งหลายก็สอบรวมกัน นักเรียนต้องเลือกมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นอันดับไป เป็นการตัดโอกาสนักเรียนในท้องถิ่นที่สถาบันอุดมศึกษานั้นตั้งอยู่ มิให้เข้าเรียนในสถาบันนั้นได้ เพราะไม่อาจสอบคัดเลือกสู่นักเรียนจากส่วนกลางได้ นอกจากนี้ก็มีนักเรียนไม่น้อยที่ไม่สามารถเข้าเรียนในสถานที่ใกล้ถิ่นที่อยู่ของตน เช่น นักเรียนกรุงเทพฯ ต้องไปเรียนเชียงใหม่ นักเรียนเชียงใหม่ต้องไปเรียนขอนแก่น เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดความยุ่งยากสิ้นเปลืองทั้งแก่ครอบครัวและตัวนักเรียนเอง มาก ยิ่งไปกว่านั้นยังทำให้นักเรียนจำนวนมากได้เรียนวิชาตามที่ตนถนัดและสนใจ นับว่าเป็นการบิดเบือนโอกาสทางการศึกษาและก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคเป็นอย่างมาก

8.2 หลักการ

8.2.1 ให้โรงเรียนของรัฐและท้องถิ่น เลิกการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับโดยสิ้นเชิง เพื่อให้ทุกคนได้มีสิทธิจะเข้าเรียนโดยเสมอภาคกัน และเพื่อให้เป็นไปโดยสอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ มาตรา 41 และ 72

8.2.2 การรับเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลาย ควรให้นักเรียนทุกคนมีโอกาสที่จะได้รับการคัดเลือกด้วยวิธีการที่เป็นธรรมและถูกต้องกับสมรรถภาพของนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่ผู้ที่จะเลือกเรียนวิชาชีพและควรพิจารณาผลงานการเรียนสะสม ตลอดจนบุคลิกภาพและความจำเป็นต่าง ๆ โดยรอบด้านด้วย

8.2.3 การเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา ควรใช้วิธีให้โควตาต่าง ๆ แก่โรงเรียนเพื่อกระจายโอกาสให้นักเรียนโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย โอกาสจะเข้าเรียนต่อในสถาบันอุดมศึกษาที่ตนสะดวกอย่างเสมอภาคกัน และเป็นการป้องกันมิให้โรงเรียนมัธยมที่มีชื่อเสียงบางโรงเรียนคัดเอาแต่เด็กเรียนดีทั้งประเทศอยู่ร่วมกัน อันทำให้เกิดปัญหาคนมีความรู้ความสามารถพวยพอกจากท้องถิ่นชนบท อนึ่ง ผลการวิจัยของประเทศศรีลังกา และแนวโน้มทั่วไปในบ้านเมืองของเรา ได้ชี้ให้เห็นว่าการรับนิสิตนักศึกษาโดยวิธีนี้ ทำให้นิสิตนักศึกษาจำนวนมากที่มีความรู้ดีออกกว่าในตอนแรก เพราะโรงเรียนอยู่ห่างไกล มีผลการเรียนพัฒนาไปได้ในอัตราสูงกว่าพวกที่มาจากโรงเรียนชั้นดี

8.3 วิธีการ

8.3.1 ให้โรงเรียนของรัฐทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา รับนักเรียนทั้งหมดในกรณีที่รับได้ไม่หมด ควรใช้วิธีเลือกเด็กเข้าเรียนให้เหมาะสม โดยคำนึงถึงความเสมอภาคทางการศึกษาเป็นสำคัญ

8.3.2 ในกรณีที่ยังมีความจำเป็นต้องคัดเลือกเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษา ควรเร่งสร้างแบบทดสอบความถนัดความสนใจในลักษณะต่าง ๆ โดยคำนึงถึงสัดส่วนของผู้สมัครตามความเหมาะสม ไม่ควรคัดเลือกโดยถือเกณฑ์ความรู้วิชาสามัญเพียงอย่างเดียว

8.3.3 ในอนาคตที่ไม่ไกลเกินไป ควรพิจารณาแบ่งเขตโรงเรียนประถมและมัธยมศึกษาและพยายามให้นักเรียนอยู่ในเขตที่โรงเรียนจัดตั้งอยู่ โดยจะต้องปรับปรุงให้คุณภาพของแต่ละโรงเรียนให้อยู่ในระดับเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตามการคัดเลือกโดยวิธีนี้ ในกรุงเทพมหานครอาจมีปัญหายุ่งยากกว่าในจังหวัดอื่น ๆ เพราะโรงเรียนรัฐบาลมิได้กระจายไปในท้องที่ต่าง ๆ อย่างพอเพียง ฉะนั้นจึงควรศึกษาหาข้อมูลและวางแผนในการขยายโรงเรียนออกไปสู่ชานเมือง ให้สอดคล้องกับนโยบายและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการผังเมือง

8.3.4 การยกเลิกวิธีการสอบคัดเลือกที่ปฏิบัติอยู่ในขณะนี้ และควรมอบให้สถาบันการศึกษาที่เป็นผู้รับนักเรียนใช้วิธีกำหนดการรับนักเรียน โดยพิจารณาลำดับที่ของผลการเรียนดีที่สุดของโรงเรียนในอัตราร้อยละ 5, 10, หรือ 25 แล้วแต่กรณีโดยคำนึงถึงรูปลักษณะวิชาเป็นรายวิชา หรือใช้ผลรวมทุกวิชา หรือทั้งสองอย่างก็ได้ และจำเป็นต้องพิจารณาความสามารถรอบ ๆ ด้านรวมทั้งบุคลิกภาพในส่วนรวมและความสามารถที่บุคคลผู้นั้นจะทำงานให้แก่สังคมได้ ทั้งนี้เพื่อที่จะให้ได้ผู้มีความสามารถที่มีแววจะเป็นผู้นำได้อย่างกว้างขวาง อนึ่ง สถาบันอุดมศึกษาควรกำหนดเกณฑ์พิจารณาหลาย ๆ แห่ง เช่น คิดจากคะแนนเฉลี่ยของทุกวิชา หรือคะแนนในรายวิชาที่ตรงกับสาขาวิชาอันมหาวิทยาลัยเปิดสอน รวมทั้งคะแนนจากแบบทดสอบมาตรฐาน (Scholastic Aptitude Tests) ที่จะต้องมีขึ้น หากจำนวนผู้เข้าเรียนที่ได้จากการคัดเลือกยังเกินจำนวนที่เรียนที่จะสามารถรับได้ สถาบันอุดมศึกษาก็อาจใช้วิธีวัดความถนัดในสาขาวิชาก็ได้ ซึ่งนักเรียนที่จะมาสอบในขั้นสุดท้ายมีอยู่น้อย เนื่องจากได้รับการคัดเลือกมาก่อนแล้ว อันจะทำให้เปิดโอกาสให้การคัดเลือกเข้าเรียนเสมอภาคกันยิ่งขึ้น และมีความสุญเปล่านั้นน้อยลง

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนในสังคมไทย

ในปัจจุบันสภาพสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจ ที่ส่งผลดี ทำให้รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ผลจากการพัฒนาดังกล่าว ทำให้สังคมชนบทหลายแห่งเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมือง นอกจากนั้นการอพยพของประชาชน เพื่อให้หางานทำในเมืองใหญ่ ส่งผลให้สังคมชนบทเกิดการล่มสลาย ขณะที่ในเมืองใหญ่ได้เกิดชุมชนที่แออัด พ่อแม่ที่ต้องการออกไปทำงาน บ้านขาดการดูแลเอาใจใส่บุตรหลาน เหล่านี้ส่งผลกระทบถึงเด็กและเยาวชน ทำให้เด็กส่วนหนึ่งขาดโอกาสในการพัฒนา กลายเป็นกลุ่มด้อยโอกาส โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มเด็กเร่ร่อนซึ่งเป็นปัญหาที่พบเห็นอยู่เสมอในสังคมเมืองส่วนใหญ่ เด็กกลุ่มนี้จะถูกละเลยและไม่ได้รับการศึกษาพัฒนาตามกระบวนการ รวมทั้งขาดการให้บริการพื้นฐานสำหรับเด็ก ขาดความรัก ความอบอุ่น และขาดผู้ที่เข้าใจ คอยให้คำปรึกษาในทางที่ถูกต้อง

จากสภาพปัญหาดังกล่าว กระทบหนักถึงภาวะของสังคมในการขจัดความด้อยโอกาสให้แก่เด็กเร่ร่อนจึงเป็นภารกิจสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้การศึกษา ซึ่งเป็นเครื่องมืออันสำคัญ ในการแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กเร่ร่อนให้กลายเป็นประชากรที่มีคุณภาพของสังคมไทยในอนาคต สภาพปัจจุบันและปัญหาเด็กเร่ร่อน

เด็กเร่ร่อน (Street Children) หมายถึง เด็กที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับครอบครัวหรือไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง และเร่ร่อนหาเลี้ยงชีพไปตามถนนหนทางและสถานที่สาธารณะต่าง ๆ

วิไลภรณ์ ตั้งกมลารักษ์ (2513) ได้จำแนกลักษณะของเด็กเร่ร่อนออกเป็น 2 ประเภทได้แก่

1. เด็กเร่ร่อนตามวิถีชีวิตของครอบครัวลักษณะเด็กเร่ร่อนกลุ่มนี้ เปรียบแล้วเหมือนกับยิปซีที่อพยพเคลื่อนย้ายไปตามที่ต่าง ๆ ในผืนทะเลทราย หากแต่เด็กไทยกลุ่มนี้จะเร่ร่อนตามครอบครัวไปตามแหล่งงานใหม่ ได้แก่ งานในไร่อ้อย งานกรีดยางในสวน จนถึงงานตามแหล่งก่อสร้างทั่วไป และงานขอทานที่เร่ขอและพิกตามข้างทางในเมืองใหญ่

2. เป็นเด็กเร่ร่อนที่หลุดออกมาจากครอบครัว ลักษณะของเด็กเร่ร่อนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กที่ได้รับแรงผลักดันอย่างรุนแรงจากครอบครัว ตั้งแต่ความแร้นแค้น อดอยากการถูกคุด่าและทุบตีเป็นประจำ การถูกบังคับใช้งานอย่างหนัก จนเด็ก ๆ ทนรับสภาพเหล่านี้ไม่ไหว จึงหนีออกจากบ้านเร่ร่อนไปในทุกหนแห่งเพื่อความอยู่รอดของตนเอง

ปัญหาเด็กเร่ร่อนนั้นมีมาแล้วตั้งแต่ในอดีตเช่นเดียวกับเด็กด้อยโอกาสกลุ่มอื่น ๆ แต่สังคมไทยยังไม่ให้ความสำคัญและคิดว่าเป็นปัญหาจนกระทั่งเด็กกลุ่มนี้ค่อย ๆ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นมีลักษณะ

ของปัญหารุนแรงขึ้น เช่น ดิคาเสพติก ลักขโมย หรือขายบริการทางเพศ เด็กซึ่งขาดการพัฒนาเหล่านี้กลายเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ไร้คุณค่าและมีโอกาสเสี่ยงต่อการกระทำผิดก่อนข้างรุนแรง

ปัจจุบันยังไม่มีตัวเลขสถิติเกี่ยวกับจำนวนเด็กเร่ร่อนทั่วประเทศระบุไว้อย่างชัดเจน แต่จากรายงานของกรมประชาสงเคราะห์แจ้งว่าในปี 2530 มีเด็กในสถานสงเคราะห์ 25 แห่ง จำนวน 10,534 คนซึ่งเป็นข้อมูลรวมของเด็กทุกประเภทที่ได้รับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์ แต่ถ้าพิจารณาเฉพาะจำนวนเด็กเร่ร่อนแล้ว จะพบว่าเด็กได้รับการสงเคราะห์อยู่ในสถานแรกรับเด็กของกรมประชาสงเคราะห์ 4 แห่ง และอยู่ในสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก 2 แห่ง จำนวน 2,933 คน (กรมประชาสงเคราะห์, 2530)

เด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือหรือได้เรียนแต่ไม่จบ ชั้นประถมศึกษา เช่น การอพยพเร่ร่อนตามครอบครัว ทำให้เด็กไม่มีโอกาสได้รับการศึกษา พ่อแม่ด้อยการศึกษาและไม่สนใจหรือเอาใจใส่ต่อเด็ก รวมทั้งสติปัญญาความสามารถของเด็กเองมีน้อย สิ่งเหล่านี้ทำให้ระดับการศึกษาของเด็กเร่ร่อนค่อนข้างต่ำ ปัจจุบันมีการย้ายถิ่นของประชากรจากเขตชนบทเข้าสู่เขตเมืองมากขึ้น ทำให้เด็กเข้ามาอยู่ในเขตเมืองมากตามไปด้วย พบว่าในปี 2530 มีเด็กและเยาวชนอยู่ในเขตเมืองร้อยละ 24.29 ของเด็กและเยาวชนทั้งหมด ปี 2531 เพิ่มขึ้นร้อยละ 24.69 และเมื่อพิจารณาจากแนวโน้มของการเคลื่อนย้ายประชากรที่เข้ามาสู่เขตเมืองมากขึ้นตามลำดับ คาดว่าในปี 2539 จะมีเด็กและเยาวชนในเขตเมืองร้อยละ 27.78 (สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2529) ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจที่บีบคั้น ทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาอบรมเลี้ยงดูเด็ก หน้าที่การเลี้ยงดูเด็กกลายเป็นเรื่องของโรงเรียน สำหรับเด็กในครอบครัวยากจนที่ไม่สามารถเข้าสู่ระบบโรงเรียนได้ก็ต้องออกมาทำงานหาเลี้ยงครอบครัว (ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ , 2535)

สำหรับสาเหตุของปัญหาซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม ส่งผลให้เป็นเหตุผลักดันเด็กออกมาเร่ร่อนตามลำพังได้แก่ (สายสุรี จุติกุล , 2535)

1. การอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นที่ทำมาหากินโดยเฉพาะการย้ายจากชนบทมาสู่เมือง และทำให้ไม่มีที่พักอาศัยที่แน่นอน
2. การมีอาชีพที่เคลื่อนย้ายที่อยู่ เช่น อาชีพก่อสร้าง เป็นต้น
3. ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยห่างขึ้น หรืออีกนัยหนึ่ง คนจนก็ยังจนอยู่ ขณะที่คนรวยรวยขึ้น
4. ทั้งหญิงและชาย ต้องออกทำงานเพื่อช่วยจุนเจือครอบครัว
5. ค่านิยมทางวัตถุนิยมนี้หนักมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ทำให้ค่านิยมอื่น ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว อ่อนกำลังลง

6. ความเป็นเมืองเพิ่มขึ้น ทำให้สมาชิกในชุมชนต่างคนต่างอยู่ และไม่เอื้ออาทรต่อกันอย่างสังคมในชนบท 27.78 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2529) ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจที่บีบคั้น ทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาอบรมเลี้ยงดูเด็ก หน้าที่การเลี้ยงดูเด็กหลายเป็นเรื่องของโรงเรียนสำหรับเด็กในครอบครัวยากจนที่ไม่สามารถเข้าสู่ระบบโรงเรียน ก็ต้องออกมาทำงานหาเลี้ยงครอบครัว (ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ , 2535)

สำหรับสาเหตุของปัญหาซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคม ส่งผลให้เป็นเหตุผลผลักดันออกมาเร่ร่อนตามลำพัง ได้แก่ (สายสุรี จุติกุล , 2535)

1. การอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นที่ทำมาหากิน โดยเฉพาะการย้ายจากชนบทมาสู่เมืองและทำให้ไม่มีที่พักอาศัยที่แน่นอน
2. การมีอาชีพที่เคลื่อนย้ายที่อยู่ เช่น อาชีพก่อสร้าง เป็นต้น
3. ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยห่างขึ้น หรืออีกนัยหนึ่ง คนจนก็ยังจนอยู่ ขณะที่คนรวยก็รวยขึ้น
4. ทั้งหญิงและชายต้องออกทำงานเพื่อช่วยจุนเจือครอบครัว
5. ค่านิยมทางวัตถุนิยมนี้หนักมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ทำให้ค่านิยมอื่น ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว อ่อนกำลังลง
6. ความเป็นเมืองเพิ่มขึ้น ทำให้สมาชิกในชุมชนต่างอยู่ และไม่เอื้ออาทรต่อกันอย่างสังคมในชนบท

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ไม่กล่าวถึงสิทธิเด็กที่จะได้รับการศึกษาบนพื้นฐานของโอกาสที่เท่าเทียมกันว่า “ จะพัฒนาบุคลิกภาพ ความสามารถพิเศษ และความสามารถทางร่างกาย จิตใจ ของเด็กให้เต็มศักยภาพของเด็กแต่ละคน ” (UNICEF , 1990) จากอนุสัญญานี้ได้แสดงให้เห็นถึงการตระหนักในภารกิจที่ประเทศต่าง ๆ จะต้องร่วมกันพัฒนาเด็กอย่างเต็มความสามารถ แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะได้มีความพยายามดำเนินการ เพื่อให้เด็กได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงจะเป็นธรรมดาแต่พบว่าเด็กเร่ร่อนยังขาดโอกาสได้รับบริการและการศึกษาอยู่อีกมาก ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นทั้งจากตัวเอง และจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันหน่วยงานที่ให้บริการและจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนในสังคมไทย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มได้แก่

หน่วยงานภาครัฐ

1. กระทรวงมหาดไทย

กรมประชาสงเคราะห์ ให้บริการแก่เด็กเร่ร่อนในรูปแบบของสถานสงเคราะห์ภายใต้กฎหมาย ปว.294 โดยเน้นการจัดสวัสดิการพื้นฐานสำหรับเด็ก และให้การศึกษาด้านความพื้นฐานและอาชีพ การทำงานมีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับกรมตำรวจ นั่นคือ เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจพบเด็กเร่ร่อน มักจะ ดำเนินการนำส่งกรมประชาสงเคราะห์ต่อไป

2. กระทรวงศึกษาธิการ

กรมสามัญศึกษา โดยกองการศึกษาพิเศษ ให้บริการแก่เด็กเร่ร่อนเช่นเดียวกับเด็กด้อยโอกาส กลุ่มอื่น เช่น เด็กในชุมชนแออัด เด็กชานา หรือเด็กกำพร้า เป็นต้น รูปแบบการให้บริการ ได้แก่ การจัดการศึกษาในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ ซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน จัดการศึกษาให้แก่เด็กเร่ร่อน ในรูปของการศึกษาผู้ใหญ่ทั้งด้าน ความรู้พื้นฐานและอาชีพ แม้ในอดีตจะมีระเบียบหรือกฎเกณฑ์บางประการ ที่ทำให้เด็กเร่ร่อนไม่ สามารถเข้าเรียนได้โดยสะดวก แต่ในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงและลดข้อจำกัดดังกล่าวลงแล้วใน หลาย ๆ ด้าน

กรมการศาสนา เติมจัดการศึกษาสงเคราะห์ให้แก่เด็กในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ต่อ มาได้มีการขยายรูปแบบการให้บริการแก่เด็กพิการ เด็กในพื้นที่เป้าหมายพิเศษเช่น นิคมอุตสาหกรรม หรือชุมชนประมงขนาดเล็ก เด็กด้อยโอกาสรวมทั้งเด็กเร่ร่อนโดยจัดการศึกษาควบคู่ไปกับศูนย์อบรม ก่อนเกณฑ์ในวัด

3. กรุงเทพมหานคร

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนของกรุงเทพมหานคร อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของ สำนักสวัสดิการสังคม โดยการสนับสนุนขององค์การทุนเพื่อเด็กแห่งประชาชาติโดยแนวทางในการ ดำเนินงานจะแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การปฏิบัติงานบนพื้นที่หรือบนถนนทั่วกรุงเทพมหานคร ของ ครูอาสาสอน และอีกส่วนหนึ่งเป็นการเปิดศูนย์หรือบ้านเพื่อให้เด็กเร่ร่อนมีโอกาสเข้ามารับพัฒนา และรับการศึกษา